

vzniká priame, bezbariérové implementovanie výsledkov výskumu do lesníckej praxe. Výsledky sú súčasne podrobené prísnej kontrole užívateľa a tvrdej konfrontácii s realitou v lesných ekosystémoch.

Na príklade Slovenska, začali svoje ochranárske služby postupne zriaďovať aj niektoré susedné štáty, najmä krajiny s významnou lesnatosťou a s vážnymi problémami v zdravotnom stave lesa.

V Českej republike začala pôsobiť Lesnícka ochranárska služba v roku 1995. Zriadilo ju Ministerstvo zemědělství ČR na VÚLHM Jíloviště–Strnady. Jej činnosť je zameraná na poradenstvo v ochrane lesa, expertízne a školiace aktivity, metodické usmerňovanie veľkoplošných opatrení v ochrane lesa a podobne. Túto činnosť poskytuje LOS ČR všetkým vlastníkom a užívateľom lesa bezplatne. Služba je financovaná zo štátneho rozpočtu a má vlastný celofarebný tlačový orgán „Zpravodaj ochrany lesa“.

V Maďarsku doteraz nevznikla Lesnícka ochranárska služba. Úlohy súvisiace so zisťovaním škodcov a ich prognózovaním zabezpečuje Lesnícky výskumný ústav odbor Ochrany lesov v Budapešti na úrovni akú poznáme u nás z činnosti Ochránárskej kontroly v 80. rokoch.

Na Ukrajine existuje informačný a dáta sústredujúci systém nazvaný „Ochrana lesa“, ktorý sústredzuje a spracováva informácie o ochrane lesa za celú Ukrajinu, najmä však za štátne lesy. Túto činnosť vykonáva Výskumný ústav lesnícky a lesných meliorácii Ukrajiny. Finančným zdrojom je štátny rozpočet.

V Poľsku je situácia odlišná ako u nás a v Čechách z dvoch podstatných dôvodov:

A.) Lesy patria do kompetencie Ministerstva prírodných zdrojov, B.) Absolútnu majoritu majú lesy štátne. Preto ochranársku službu zabezpečuje pre celé Poľsko Generálne riaditeľstvo štátnych lesov, prostredníctvom svojich vysunutých pracovísk s názvom „Zespoły Ochrony Lasu“ (9 pracovísk + ústredie vo Varšave – spolu cca 300 pracovníkov). Lesnícky výskumný ústav vo Varšave prostredníctvom lokálnych pracovísk (výskumných staníc) nazývaných Laboratóriá ochrany lesa spracováva iba elaborát o prognóze škodcov na základe údajov od generálneho riaditeľstva štátnych lesov. Činnosť je financovaná v plnom rozsahu Generálnym riaditeľstvom štátnych lesov.

Významný pokrok v ochrane lesa a jej zabezpečovaní bol zaznamenaný aj v Baltických krajinách, kde ochrana lesa vzhľadom na lesnatosť a zdravotný stav lesov podstatne získala na dôležitosti. Príkladom je Lotyšsko. Kde od r. 1996 vykonáva podobnú funkciu ako LOS SR vládna nezisková agentúra s názvom Stanica ochrany lesa. Zabezpečuje úlohy ako sú podporné aktivity pre ochranu lesa, poradenská činnosť, plánuje, organizuje a v niektorých prípadoch aj zabezpečuje opatrenia ochrany lesa (prostredníctvom generálneho riaditeľstva lesov Lotyšska). Tieto činnosti sú vykonávané za štátne prostriedky pre štátny aj súkromný lesnícky sektor.

Príklady podobného systému práce ako má LOS SR sú aj v západnej Európe. Vo Francúzsku sa obdobná služba zabezpečuje prostredníctvom odboru s názvom „Zdravotný stav lesov Francúzska“ v Paríži, ktorý bol zriadený v roku 1989 pri Francúzskom ministerstve poľnohospodárstva a financovaný je zo štátneho rozpočtu. V celom Francúzsku má zriadené regionálne pracoviská zabezpečujúce úlohy súvisiace s ochranou lesa.

Vo Švajčiarsku sú úlohy súvisiace s poradenskou a kontrolnou činnosťou v ochrane lesa zabezpečované Federálnym výskumným ústavom pre výskum lesa, snehu a krajiny v Birmensdorfe. Tento má pre poradenskú a kontrolnú činnosť v ochrane lesa samostatné pracovisko s názvom „Zisťovanie poškodenia lesa hmyzom a chorobami“, platené z rozpočtu federálnej vlády.

Ako je zrejmé z uvedenej analýzy, organizačné začlenenie ochranárskych služieb je dosť variabilné, jednoznačne však dominuje ich priame podriadenie alebo úzka spätosť s les-

níckym výskumom a ich jednoznačné napojenie na príslušný rezort. Z výnimkou Poľska, kde je situácia atypická (všetko sú štátne lesy) je táto služba v plnom rozsahu hrazená zo štátnych rozpočtov jednotlivých krajín. V niektorých prípadoch (Poľsko) sa javí ako optimálne zabezpečovanie úloh ochrany lesa cez štátne lesy v inom prípade (Francúzsko) sa je vhodné veľmi tesné napojenie služby na štátnu správu resp. delenie kompetencií (poradenská činnosť, kontrola).

Sedem rokov činnosti LOS SR

LOS na Slovensku za 7 rokov pôsobenia už prekonala počiatočné problémy charakteristické pre zabehnutie systému jej činnosti a možno konštatovať, že sa plne etablovala v lesníckej prevádzke a to bez ohľadu na formu vlastníctva lesov. Postupne bola optimalizovaná aj organizačná štruktúra LOS a vyprofilovali sa aj jej hlavné smery činnosti.

Lesnícka ochranná služba personálne pozostáva z vedúceho LOS, inšpektorov a špecialistov. Inšpektori majú na starosti územia korešpondujúce s hranicami krajov. Pre časté zmeny v hraniciach územno-správnych celkov nie je tento systém najoptimálnejší, ale nič vhodnejšie zatiaľ neexistuje. Vzhľadom na špecifitu, akou je vznik jedného štátneho lesného podniku a problémy s ochranou lesa v národných parkoch, bol ustanovený inšpektor pre Lesy SR GR a inšpektor pre Národné parky a chránené územia. Špecialisti LOS pôsobia celoslovensky, podľa toho kde je nutné riešiť problém súvisiaci s ich špecializáciou. Vzhľadom k tomu, že inšpektori a špecialisti LOS sú súčasne minimálne 1/2 svojej pracovnej kapacity zapojení aj vo výskume, automaticky prenášajú do praxe najnovšie poznatky vedy a tým zabezpečujú najcennejšiu časť tejto služby t. j. zvládnutie riešenie všetkých zložitých problémov ochrany lesa priamo v praxi na vysokej profesionálnej úrovni.

Hlavnými smermi činnosti LOS v posledných rokoch sú a naďalej by mali ostať tieto aktivity:

- Spracovanie elaborátu o evidencii výskytu škodlivých činiteľov v príslušnom roku a prognóza na rok nasledujúci.
- Spolupráca so subjektami obhospodarujúcimi les pri príprave opatrení súvisiacich s ochranou lesov, pri ich realizácii a hodnotení ich efektívnosti.
- Kontrola výskytu škodcov v kalamitných oblastiach, resp. v oblastiach s vyhláseným stavom mimoriadneho ohrozenia a operatívne riešenie zistených problémov v súčinnosti so štátnou správou LH.
- Bezplatná poradenská činnosť zo všetkých oblastí ochrany lesa pre vlastníkov, resp. užívateľov lesa.
- Vykonávanie inštrukcií a školení na základe požiadaviek orgánov štátnej správy LH, resp. subjektov obhospodarujúcich les.
- Usporadúvanie odborných seminárov, vydávanie odborných publikácií, metodických príručiek, pokynov a usmernení súvisiacich s ochranou lesa.
- Spracovávanie krátkodobých a dlhodobých prognóz výskytu biotických škodcov s uvedením konkrétnych opatrení a časových horizontov riešenia a vyhodnocovanie ich účinnosti.
- Monitorovanie a diagnostikovanie biotických škodcov a porovnanie vlastných zistení s údajmi v hláseniach L 115 a L 116.
- Testovanie biologickej účinnosti prípravkov na ochranu lesa pre účely registračného konania.
- Riešenie problematiky karanténnych škodcov a spolupráca pri fyto karanténnej kontrole.

Ako ďalej s Lesníckou ochranárskou službou na Slovensku?

V obdobiach, keď sa lesníctvo nachádza na historických križovatkách, alebo míľnikoch, analyzujú sa jednotlivé lesnícke činnosti a hľadajú sa ďalšie smery ich zefektívňovania. Pomyšelný míľnik dosiahlo lesníctvo na Slovensku pred približne 8 rokmi, keď sa dramaticky zmenila vlastnícka štruktúra lesov na Slovensku. V dôsledku tejto skutočnosti vznikla aj Lesnícka ochranárska služba. V súčasnosti dosiahlo lesníctvo opäť historický medzník. Pripravuje sa nový Lesný zákon, ako historicky prvý kompaktný Lesný zákon v podmienkach trhovej ekonomiky a rôznych foriem vlastníckych vzťahov k lesu.

Je preto prirodzené, že sa analyzuje aj činnosť LOS a hľadajú sa riešenia umožňujúce zefektívniť jej doterajšiu činnosť. Zo skúseností s činnosťou LOS na Slovensku a z analýzy situácie v okolitých štátoch resp. v západnej Európe treba odvodiť také pragmatické riešenia, aby sa tato činnosť nezhoršila ale zlepšila. V tejto súvislosti možno vyšpecifikovať niekoľko základných podmienok, ktoré by mali pomôcť efektívne zakomponovať LOS do Zákona o lesoch a súčasne podporiť zefektívnenie jej činnosti. Je niekoľko evidentných charakteristík, ktoré pri formovaní nového systému činnosti LOS nemožno prehliadnuť:

1. Činnosť LOS musí byť spojená s vedeckovýskumnou základňou a to minimálne pre dva dôvody:
 - a. Inšpektor a špecialista LOS musí byť minimálne o dve kategórie odborne zdatnejší a zorientovanejší v problematike ochrany lesa, ako subjekty ktorým chce radiť a ktoré chce kontrolovať. Tieto podmienky môžu byť naplnené iba v sektore, ktorý intenzívne pracuje s najnovšími poznatkami domácej a zahraničnej vedy a výskumu a prakticky ich rozvíja.
 - b. Laboratórne, technické a intelektuálne podmienky, nutné na výkon LOS (najmä determináciu škodcov a škodlivých činiteľov, testovanie prípravkov, zisťovanie a špecifikáciu karanténnych škodcov) nie je jednoduché vytvoriť a prevádzkovať mimo vedeckovýskumných a poradenských pracovísk.
2. Činnosť LOS ako služby nesmie mať represívny charakter pre subjekty, ktoré takúto službu potrebujú. Dôvod je jednoznačný – subjekt ktorý LOS priamo postihne sankciou, v budúcnosti urobil všetko pre to, aby utajil všetky negatíva súvisiace so škodlivými činiteľmi v lese. V konečnom dôsledku tým utrpí les. V prípade že táto činnosť sa zabezpečuje ako služba, LOS môže odhaliť (a niekoľko krát odhalila) nesprávne, neprofesionálne resp. diletantské zabezpečovanie úloh v ochrane lesa. Takéto prípady sa riešia správnym konaním z podnetu LOS na úrovni orgánov príslušnej štátnej správy.
3. Služby poskytované LOS musia byť pre subjekty obhospodarujúce les bezplatné. V opačnom prípade tieto subjekty nebudú mať záujem o takúto pomoc, čo podstatne ovplyvní zhoršenie zdravotného stavu les v dôsledku nedostatočnej, neprofesionálnej alebo absentujúcej ochrany lesa. Tento fakt neodstránia ani zintenzívnené represívne opatrenia z úrovni štátnej správy. Štátna správa, vzhľadom na jej štruktúru a personálne obsadenie, nie je schopná odhaliť značnú časť týchto problémov včas a tým ani zabrániť dramatickému nárastu početnosti a plošnosti kalamít. Optimálna kooperácia medzi LOS a štátnou správou, tak ako sa realizuje v súčasnosti, dokáže tieto problémy eliminovať.

Úvahy o zefektívnení činnosti LOS možno rozvíjať niekoľkými smermi:

- A) Ponechať LOS v existujúcej štruktúre a organizačnom začlenení, ale zvýšiť jej samostatnosť a kompetencie legislatívnym zakotvením jej existencie a poslania v novom Lesnom zákone a predovšetkým ju technicko-materiálnym dobudovaním, tak ako to bolo naplánované v pôvodných zámeroch pri vzniku LOS.
- B) Vytvoriť z LOS inštitúciu rovnakého typu ako je v poľnohospodárstve ÚKSÚP. To by si vyžadovalo tri podstatné opatrenia:

- a. Legislatívne ošetrenie zriadenia a pôsobenia tejto organizácie (riziko fúzie s ÚKSÚP).
 - b. Personálne vybudovanie.
 - c. Finančné zabezpečenie.
- C) Hybridný typ, spočívajúci v kombinácii (prepojení) výskumu a štátnej správy. V tomto prípade by ústredie LOS bolo podriadené SL MP SR a začlenené do LVÚ (aby mohlo priamo využívať výskumných pracovníkov pre svoju činnosť). Ústredie by malo vysunutých terénnych pracovníkov (zo stavu štátnej správy) na všetkých krajských úradoch bez rozdielu a na všetkých okresných úradoch s lesnatosťou nad 20 %. V takomto prípade, by sa rozhodujúca časť poradenskej či podpornej činnosti zabezpečovala z ústredia a inšpekčná (kontrolná resp. signalizačná) činnosť by sa zabezpečovala vysunutými pracovníkmi. Táto variant má logiku iba v prípade špecializovanej štátnej správy a pri vytvorení vhodných materiálnych podmienok. Naštartovať tento systém (tak ako to indikuje pracovný návrh nového zákona o lesoch) v existujúcich podmienkach, v ktorých pôsobí štátna správa je nereálne z dôvodu, že neexistujú personálne, materiálne ani intelektuálne podmienky pre efektívnu činnosť LOS. Takéto rozhodnutie by znefunkčnilo Lesnícku ochranársku službu čo by znamenalo negatívne dôsledky pre zdravotný stav lesov na Slovensku.

Existuje rad ďalších variant a kombinácií ako začleniť LOS do existujúcich riadiacich systémov od modelov „rezortných agentúr“ až po model „privátnych servisov pre ochranu lesa“.

Všetky varianty resp. alternatívy treba dôsledne zanalyzovať a zvážiť či spĺňajú tri rozhodujúce charakteristiky funkčnosti LOS – previazanosť s výskumom, finančnú nerepresivnosť, bezplatnosť pre subjekty obhospodarujúce les. Ak tieto kritéria nie sú splnené vykonané zmeny budú kontraproduktívne, s možnými vážnymi dôsledkami na zdravotný stav lesov na Slovensku. Tieto skutočnosti musia mať na zreteli tvorcovia novely lesného zákona pri zabudovaní Lesníckej ochranárskej služby do nového Zákona o lesoch na Slovensku

Host'. Prof. Doc. Ing. Július NOVOTNÝ, CSc.

*Lesnícky výskumný ústav Zvolen,
Výskumná stanica,
Lesnícka 11,
969 23 Banská Štiavnica
e-mail: <novotny@fris.sk>*